

Barbara Kingsolver

LAKUNA

Preveo
Marko Mladenović

■ Laguna ■

Naslov originala

Barbara Kingsolver
THE LACUNA

Copyright © Barbara Kingsolver 2009

Translation Copyright © 2010 za srpsko izdanje, LAGUNA

NAPOMENA O ISTORIJSKIM REFERENCAMA

Svi članci i odlomci iz *Njujork tajmsa* korišćeni u ovom tekstu pojavljuju se u svom prvobitnom izdanju, preštampani s dozvolom.

Dijego Rivera, „Rivera se još divi Trockom, žali što im se stavovi razilaze“, 15. april 1939.

„SAD zabranjuju unošenje Trockijevog tela; Sovjet ga naziva izdajnikom“, 25. avgust 1940.

„Privedeno 2.541 useljeno lice iz zemalja Sila Osovine“, 13. decembar 1941.

Semjuel A. Tauer, „U Holivudu otkriveno 79 subverzivnih lica, kaže šef istrage“, 23. oktobar 1947.

„Skot povezuje Trumana sa crvenima“, 26. septembar 1948.

Naredni odlomci iz članaka takođe su upotrebljeni s dozvolom.

Entoni Stenden, „Japanska buba: proždrljiva, požudna, plodna, progriza sebi put kroz SAD“, *Lajf*, 17. jul 1944.

„Borbeni redovi kod Pikskila“, *Lajf*, 19. septembar 1949.

Frenk Dezmond, „Mekarti optužuje: komunjare drže američke poslove“, *Viling inteligženser*, 10. februar 1950.

Svi ostali novinski članci u romanu su fiktivni. Istorijske ličnosti prikazane su i citirane iz istorijskih dokumenata, ali njihovi razgovori sa likom Harisona Šeparda u potpunosti su izmišljeni. Ovo delo je plod mašte.

Spisateljica zahvalno priznaje da su joj poslužile sledeće knjige: Alen Digron, *Trocki u Meksiku, 1937–1940*. (Mančester, Engleska, Carcanet, 1992); Lav Trock, *Moj život: pokušaj autobiografije* (Njujork: Pathfinder Press, 1970); *Dnevnik Frida Kalo: intimni autoportret* (Njujork: Harry N. Abrams, 2005); Malka Druker, *Frida Kalo: mučenje i trijumf* (Albukerki: University of New Mexico Press, 1995); Hejden Erera, *Frida: biografija Frida Kalo* (Njujork: Harper & Row, 1983); Volter Bernstin, *Iznutra: memoari crne liste* (Da Capo, 2000); Vilijem Mančester, *Slava i san* (Boston: Little, Brown, 1973); Marta Norbern Mid, *Ešvil: u zemlji neba* (Ričmond, Virdžinija: Dietz Press, 1942); Ernando Kortez, *Pet Kortezovih pisama caru*, preveo Dž. Bejard Moris (Njujork: Norton, 1969), a zahvaljuje i ostavštinama Lava Trockog, Dolores Olmedo, Frida Kalo i Dijega Rivere što su otvorile njihove domove i arhive. *Grasijas* Nacionalnom institutu za antropologiju i istoriju (INAH) na temeljnoj brizi o istorijskom blagu Meksika (posebno o Riverinim muralima) i dugotrajnoj posvećenosti javnom pristupu. Naposljetku, naročito zahvaljujem Marija-Kristini Fontes, Džudi Karmajkl, Teriju Kartenu, Monserat Fontes, Semu Stolovu, Elen Gajger, Fransis Goldin, Metu Mekgauanu, Sonji Norman, Džimu Maluzi, Fentonu Džonsonu, Stivenu Hopu, Lili Kingsolver i Kamij Kingsolver.

PRVI DEO

Meksiko

1929–1931.

(VB)

Ostrvo Piksol, Meksiko, 1929.

U početku su bili drekavci. Njihovo urlikanje uvek je nastupalo u prvi sat zore, baš kad bi rub neba počeo da bleđi. Najpre bi se oglašio jedan: usiljeno, ritmičko stenjanje, nalik motornoj testerici. To bi razbudilo ostale u njegovoj blizini, podstičući ih da kriče uz njegov jezivi napev. Ubrzo bi urlici iz kestenjastih grla odjeknuli i iz ostalih krošnji, dalje niz plažu, dok se čitava prašuma ne bi ispunila drečanjem sa svakog drveta. Kao što je bilo u početku, tako je svakog jutra na ovom svetu.

Dečak i njegova majka verovali su da na tom drveću urliču buljoki đavoli, boreći se za teritorijalno pravo da proždiru ljudsko meso. Prve godine nakon što su se preselili u Meksiko da žive u Enrikeovoj kući, urlikanje ih je budilo prestravljene u osvit svakog dana. Ponekad bi ona otrčala popločanim hodnikom u sinovljevu spavaću sobu, pojavljujući se na vratima raspuštene kose, i ulazila u postelju s nogama ledenim kao da su zamrznute ribe, navlačila pletenu prostirku za krevet preko njih dvoje zatežući je poput mreže, i osluškivala.

Ovde je trebalo da bude kao u bajci. To mu je obećala, u onoj studenoj spavaćoj sobici u Virdžiniji, u Severnoj Americi: ako budu pobjegli u Meksiko s Enrikeom, ona će biti bogataševa nevesta a njen sin mladi vlastelin, u hacijendi okruženoj poljima ananasa. Ostrvo će biti obrubljeno blistavim pojasom mora nalik burmi, a negde na kopnu nalaziće se njen dragulj, naftna polja na kojima je Enrike stekao bogatstvo.

Ali ta bajka je bila *Zatvorenik zamka Zenda*. On nije bio mladi vlastelin, kao što ni njegova majka, posle mnogo meseci, još nije bila nevesta. Bili su Enrikeovi zarobljenici, a on je za doručkom hladnokrvno posmatrao njihov strah. „Ta dreka potiče od *aularos*“, rekao bi, izvukao belu salvetu iz srebrnog prstena i uzeo je u ruke ukrašene

srebrnim prstenjem, stavio je na krilo i navalio na doručak viljuškom i nožem. „Oni urliču jedni na druge kako bi rešili pitanje teritorije, a onda provode dan u lovu na hranu.“

Ta hrana bismo mogli biti i mi, slagali su se majka i sin, zbije ni jedno uz drugo u paukovoju mreži od prostirke, slušajući rastuće talase sočnih urlika. *Bolje sve ovo zapiši u svojoj svesci*, rekla je, *priču o tome šta nam se zbilo u Meksiku. Tako će, kada od nas budu ostale samo kosti, neko znati kuda smo otišli*. Rekla mu je da počne ovako: U početku su bili *aularos*, koji su drekom iskali našu krv.

Enrike je čitav život proveo u toj hacijendi, još otkad ju je njegov otac podigao i bičem naterao *indios*¹ da mu zasade polja ananasa. Bio je vaspitan da razume zašto je strah koristan. Stoga je prošlo skoro godinu dana pre no što im je rekao istinu: to urliču samo majmuni. Nije čak ni podigao pogled kada je to izgovorio, nastavio je da gleda u jaja u svom tanjiru, koja su mu očigledno bila važnija. Sakrio je prezriv smešak pod brkove, što nije bogzna kako skrovito mesto. „Svaki neuki Indijanac u selu zna šta su. Znali biste i vi, kad biste ujutro izlazili umesto što se krijete u postelji kao dva lenjivca.“

To je bila istina: stvorenja su bila dugorepi majmuni i hranila su se lišćem. Kako bi takvo urlikanje moglo poticati od nečega što je sasvim obično? Ali poticalo je. Dečak se rano iskradao napolje i naučio da ih raspoznaje, visoko u kopreni od granja naspram belog neba. Pogrbljena, dlakava tela koja u ravnoteži održavaju zaklaćeni udovi, s repovima što se pružaju da miluju grane kao da su žice na gitari. Ponekad su majke majmunice ljuškale male bebe, rođene za opasne visine, koje su se držale za goli život.

Dakle, nisu postojali nikakvi demoni iz drveća. A Enrike nije zaista bio zli kralj, bio je samo čovek. Ličio je na čovečuljka sa svadbene torte: ista okrugla glava s razdeljenom, nauljenom kosom, isti brčići. Ali dečakova majka nije bila majušna nevesta, i razume se da na toj torti nema mesta za dete.

Kada je nakon toga želeo da ga ismeva, Enrike nije morao ni da pominje đavole, samo bi prevrnuo očima u pravcu drveća. „Jedini đavo ovde jeste dečak s previše mašte“, obično bi kazao. Bilo je to kao matematički problem i zadavalo je dečaku glavobolju jer nije

¹ Šp.: Indijanci. (Prim. prev.)

umeo da iznađe koja je neispravna strana jednačine: to što je Dečak, ili to što je Maštovit. Enrike je smatrao da uspešnom čoveku nije ni potrebna mašta.

Evo još jednog načina da se započne priča, podjednako verodostojno.

Za ribe važi isto pravilo kao i za ljude: ako se pojavi ajkula, sve će pobeći i ostaviti te da budeš pojeđen. One imaju jedno jedino plašljivo srce koje ih goni da sve plivaju zajedno i beže od opasnosti baš pre no što će ona naići. Odnekud znaju.

Ispod površine okeana nalazi se svet bez ljudi. Krov mora ljulja ti se iznad glave dok plutaš međ grimiznim stablima koralne šume, okružen božanstvenom svetlošću koju tvore blistave ribe. Sunčevi zraci probijaju se kroz vodu poput plamenih strela, dodirujući krljuštima prekrivena tela i paleći svako peraje. Hiljadu riba čini jato, ali one uvek plivaju zajedno: jedno veliko, sjajno, krhko svezajedništvo.

Tamo dole je savršen svet, sem za jedinog od njih koji ne može da diše vodu. On se drži za nos, klateći se sa srebrne tavanice kao ogromna ružna marioneta. Ruke su mu prekrivene dlačicama, kao travom. On je bleđi dečak, osvetljen vodenastom svetlošću na naježenoj koži, a ne krljuštima prekriveni klizavi srebrni siren, što želi da bude. Riba proleću svud oko njega i on se oseća usamljeno. Zna da je glupo što se oseća usamljeno jer nije riba, ali ipak se tako oseća. No, svejedno ostaje tamo, zatočen u podvodnom svetu, želeći da može da obitava u njihovom gradu s tim blistavim, tečnim životom što struji svud oko njega. Svetlucavo jato pristane s jedne strane a otisne se s druge, gomi la trunčica što prilaze i udaljavaju se kao jedno veliko živo biće. Kada se pojavi neka senka, hrpa riba istog trenu pohita u vlastito središte, urušavajući se u gusto, bezbedno jegro i ostavljajući dečaka napolju.

Kako znaju da se spasu, i ostave njega da bude pojeđen? Imaju vlastitog boga, lutkara koji vlada njihovim zajedničkim ribljim umom, držeći nit zakačenu za svako srce u njihovom pretrpanom svetu. Za svako srce sem za jedno.

Dečak je otkrio svet riba pošto mu je Leandro dao naočare za ronjenje. Leandro, kuvar, smilovao se na sirotog dečaka iz Amerike koji po čitav dan nije imao šta da radi sem da čepka po stenama duž plaže, pretvarajući se da nešto lovi. Naočare su imale staklena

sočiva i bile napravljene od prirodne gume i većine delova pilotskih naočara. Leandro je rekao da ih je njegov brat upotrebljavao dok je bio živ. Pokazao mu je kako da pljune u njih pre no što ih stavi, da se ne bi zamaglile.

„*Andele.*² Idi sad, uđi u vodu“, kazao je. „Iznenadićeš se.“

Bledoputi dečak je stajao drhteći u vodi do pojasa, misleći kako su to najužasnije reči na bilo kom jeziku: *Iznenadićeš se*. Trenutak kada će se sve promeniti. Kada je majka ostavila oca (glasno, čaše se razbijaju o zid), i rekla da vodi dete u Meksiko, a on nije imao šta da radi sem da stoji u hodniku hladnog kućerka, i čeka da mu to saopšte. Promene nikad nisu dobre: putovanje vozom, otac, a onda više nema oca. Don Enrike iz konzulata u Vašingtonu, zatim Enrike u majčinoj spavaćoj sobi. Sve se menja *sada*, dok uzdrhtao stojiš u hodniku čekajući da kroz jedan svet klizneš u drugi.

A sad, na kraju svega, ovo: do pojasa u okeanu s naočarima za ronjenje, dok Leandro posmatra. Došla je i družina dečaka iz sela, mrkih ruku što se klate, s dugačkim noževima koje koriste za sakupljanje ostriga. Beli pesak prekrivao im je rubove stopala kao svetle mokasine. Zastali su da pogledaju, a sve zaklaćene ruke se zaustavile, zaledile na mestu, u iščekivanju. Nije mu preostalo ništa drugo sem da udahne i zaroni u to plavo mesto.

I – o, *bože* – bilo je tu pred njim, ispunjeno obećanje, svet. Ribe ludačkih boja, prugaste i tačkaste, sa zlatnim telima i plavim glavama. Riblja društva, javnost, obešena u svom vodenom svetu, dok zabadaju šiljate noseve u koral. Kljucnule su dva maljava debla, njegove noge, ta zdanja koja za njih nisu bila ništa drugo sem još okoliša. Dečaku se malko ukrutio, toliko je bio uplašen, i toliko srećan. Posle ovoga nema više besmislenog poskakivanja u moru. Niti verovanja u okean u kojem nema ničega sem plave vode.

Čitav dan nije hteo da izađe iz mora, dok boje nisu počele da tamne. Na sreću, njegova majka i Enrike imali su dovoljno pića, dok su sedeli na terasi s ljudima iz Amerike koji su plavili vazduh cigarama, raspravljajući o atentatu na Obregona i pitajući se ko će sada zaustaviti poljoprivredne reforme pre no što *indios* budu sve uzeli. Da

² Šp.: Idi. (Prim. prev.)

nije bilo toliko meskala³ i limete, njegovoj majci bi možda dosadile muške priče i setila bi se da se zapita da joj se sin nije utopio.

Pitao se samo Leandro. Sutradan ujutro kada je dečak izašao u kuhinjski paviljon da gleda kako se sprema doručak, Leandro je rekao: „*Pikaro*,⁴ platićeš. Čovek mora da plati za svaki zločin.“ Leandro je čitavo popodne bio proveo u brizi da su naočare koje je doneo u kuću postale oruđe smrti. Kazna je bila buđenje sa suncem opaljenom mrljom veličine tortilje, vrelom kao vatra. Kada je prestupnik zadigao noćnu košulju kako bi pokazao oprženu kožu na leđima, Leandro se nasmejao. On je bio smeđ kao kokos, i nije mislio na opekotine od sunca. Ali prvi put nije kazao *usted pagara*,⁵ na zvaničnom jeziku kojim se sluge obraćaju gospodarima. Rekao je *tu pagaras*, platićeš, na jeziku prijatelja.

Prestupnik nije hteo da se pokaje: „Ti si mi dao naočare, znači ti si kriv.“ I vratio se u more da tamo provede najveći deo dana, tako da su mu se leđa urešila kao kožurica slanine na roštilju. Leandro je te večeri morao da ih namaže lojem, rekavši: „*Pikaro*, ti mali probisvete, zašto činiš takve gluposti?“ *No seas malo*,⁶ kazao je, to prisno „ti“, jezikom prijatelja, ili ljubavnika, ili odraslih kad se obraćaju deci. Ne zna se kojim.

U subotu uveče pre Velike nedelje, Saloma je želela da ide u grad da čuje muziku. Moraće da ide i njen sin, pošto joj je potreban lakat za koji će se držati dok bude šetala po trgu. Radije ga je zvala drugim krštenim imenom, Vilijem ili prosto Vil, budući da je to uslovljeno budućim događajima: Ti *ćeš*.⁷ Mada je, naravno, na njenom jeziku to zvučalo kao *viiil*,⁸ nešto što služi, ali samo kad je u pokretu. Zvala se Saloma Huerta. Kada je bila vrlo mlada pobjegla je od kuće da bi

³ Meskal – rakija od agave. (Prim. prev.)

⁴ Šp.: Mangupe. (Prim. prev.)

⁵ Šp.: platićete. (Prim. prev.)

⁶ Šp.: Ne budi nevaljao. (Prim. prev.)

⁷ Igra reči, na engleskom *will*. (Prim. prev.)

⁸ Engl.: *wheel*, točak. (Prim. prev.)

postala Amerikanka Sali, a onda na izvesno vreme Sali Šepard, ali nikada ništa nije trajalo dugo. S Amerikankom Sali bilo je svršeno.

To je bila godina Salominog durenja, njena poslednja u hacijendi na ostrvu Piksol, premda to niko još nije znao. Tog dana se durila jer Enrike nije imao nameru da s njom prošeta zokalom,⁹ samo da bi se ona prošepurila u novoj haljini. Imao je previše posla. Posao je značio da će sedeti u biblioteci i provlačiti obe ruke kroz zalizanu kosu, pijuci meskal i znojeći se kroz okovratnik dok proverava stupce brojeva. Tako je saznavao je li te sedmice u novcu do brkova, ili samo do muda.

Saloma je obukla novu haljinu, na usnama nacrtala mašnu, uzela sina za ruku i otpeslačila u grad. Najpre su namirisali zokalo: prženi štapići vanile, bombone od kokosovog mleka, kuvana kafa. Trg je bio pun parova koji su koračali isprepleteni, ruku obavijenih jedno oko drugog poput puzavica što guše stabla drveća. Devojke su bile odevene u prugaste vunene suknje, čipkaste bluze i svoje uskostruke momke. Atmosfera fijeste¹⁰ bila je oivičena savršenim kvadratom: četiri duga kanapa sa sijalicama obešena s bandera na uglovima, koji su ograđivali svetao komad noći tik iznad svačije glave.

Osvetljeni odozdo, hotel i ostala zdanja oko trga imali su iznad svojih gvozdениh balkona senke u obliku obrva. Mala katedrala delovala je viša no što jeste, i preteće, poput nekoga ko ulazi u spavaću sobu noseći sveću. Muzičari su stajali u skućenom okruglom miradoru¹¹ čiji su šiljati krov i ograde od kovanog gvožđa bili sveže obojeni u belo kao i sve ostalo, uključujući i divovsko staro drveće smokve oko trga. Njihova stabla bleštala su u tami, ali samo do određene visine, kao da je kroz grad nedavno prošla poplava kreča i ostavila trag najviše plime.

Činilo se da je Saloma srećna što pluta oko trga s pokretnom rekom ljudi, pa iako u elegantnim cipelama od gušterove kože i nekonvencionalnoj haljini od krepa koja joj je otkrivala noge, nije nalikovala ni na koga od prisutnih. Svetina se razdvajala da je propusti. Verovatno joj je godilo da bude zelenooka Španjolka među Indijancima ili, pre,

⁹ Gradski trg. (Prim. prev.)

¹⁰ (Crkvena) svetkovina. (Prim. prev.)

¹¹ Nadgrađeni deo kuće koji služi kao vidikovac. (Prim. prev.)

kreolka: rođena u Meksiku ali ipak čista, bez indijanske krvi u sebi. Njen plavooki sin polu-Amerikanac nije bio toliko zadovoljan svojim položajem, kao visoki korov što raste međ širokim licima stanovnika grada. Njih dvoje bi bili dobra ilustracija za knjigu koja pokazuje kaste u narodu, kao što su to udžbenici u ono vreme činili.

„Sledeće godine“, rekla je Saloma na engleskom, uštinuvši ga za lakat svojim divljim krabovskim kandžama ljubavi, „ti ćeš biti ovde s vlastitom devojkom. Ovo je poslednja *Noće palmas*¹² koju ćeš želeti da provedeš šetajući unaokolo sa svojom starom kevom.“ Rado je koristila američki žargon, posebno u gomili. „To je baš cakan“, kazala bi, smeštajući njih dvoje tim rečima u nevidljivu sobu, i zatvarajući vrata.

„Ja neću imati devojk.“

„Sledeće godine ćeš navršiti četrnaestu. Već si viši od predsednika Portesa Gila. Zašto ne bi imao devojk?“

„Portes Gil nije čak ni pravi predsednik. Uleteo je samo zato što su ukokali Obregona.“

„Možda ćeš ti isto tako doći na vlast, kad prvi *novio*¹³ neke devojke bude dobio korpu. Nije važno kako dobiješ posao, zlato. Ona će ipak biti tvoja.“

„Naredne godine bi čitav ovaj grad mogao biti tvoj, ako ga želiš.“

„Ali ti ćeš imati devojk. Samo to hoću da kažem. Otići ćeš i ostaviti me samu.“ Bila je to igra koju je igrala. U njoj je bilo vrlo teško pobediti.

„Ili ako ti se ovde ne dopada, majko, mogla bi da odeš nekud drugde. U neki otmen grad gde ljudi imaju bolju zabavu od šetanja ukrug oko zokala.“

„A“, bila je uporna, „ti ćeš i dalje imati tu devojk.“ Ne samo devojk, nego *tu* devojk, koja je već postala neprijatelj.

„Šta tebe briga? Ti imaš Enrikea.“

„Kažeš to kao da je u pitanju sifilis.“

Ispred gvozdene platforme za svirače narod je raščistio prostor za plesanje. Starci u sandalama grlili su krutim rukama svoje bačvolike žene.

¹² Šp.: Noć palmi. (Prim. prev.)

¹³ Šp.: dečko, momak. (Prim. prev.)

„Bez obzira na sve, majko, ti iduće godine nećeš biti stara.“

Položila mu je glavu na rame dok su hodali. On je pobedio.

Salomi se nimalo nije dopadalo to što joj je sin sada viši od nje: prvi put kada je to primetila razbesnela se, zatim ozlovoljila. Po njenoj formuli života, to je značilo da je već dve trećine mrtva. „Prvi deo života je detinjstvo. Drugi je detinjstvo tvog deteta. Potom dolazi treći, starost.“ Još jedan matematički problem bez realnog rešenja, naročito za dete. Rasti unazad, postati nerođen: to bi bilo prava stvar.

Zastali su da posmatraju marijače na platformi, naočite muškarce napućenih usana koji su darivali dugačke poljupce svojim limenim trubama. Nizovi srebrnih dugmadi spuštali su se bočnim stranama njihovih uzanih crnih pantalona. Zokalo je sada bio prepun ljudi: muškarci i žene neprestano su stizali s poljâ ananasa noseći i dalje na stopalima prašinu koju su tog dana pokupili, izranjajući iz tmine na trg okupan električnom svetlošću. Neki bi se ulogorili na golom tlu ispred ravnog kamenog poprsja crkve, raširivši ćebad na kojima majka i otac mogu da sede leđima naslonjeni na prijatno hladan kamen dok bebe spavaju umotane u meke tkanine. Bili su to trgovci koji su dolazili onamo pešice za Veliku nedelju, svaka žena u posebnoj nošnji svog sela. One s juga bile su u čudnovatim suknjama nalik teškim ćebadima obrubljenim faltama, i nežnim bluzama ukrašenim trakama i vezom. U tome su bile te večeri i na Uskrs i svakog drugog dana, bilo da su na svadbi bilo da hrane svinje.

Došle su noseći zavežljaje od palminog lišća i sada su sedele i razvezivale ih, cepajući peraste listove. Čitave noći će se njihove šake pomerati u mraku kako bi trake od lišća uplele u neočekivane oblike uskrsnuća: krstove, vence od ljiljana, golubice Svetog duha, čak i samog Hrista. Sve je to moralo da se napravi ručno za jednu noć, za zabranjenu misu na Cveti, a nakon toga da se spali, jer ikone su bile protivzakonite. Sveštenici su bili protivzakoniti, bilo je protivzakonito držati misu; sve je to zabranila revolucija.

Ranije te godine, kristerosi¹⁴ su ujahali u grad s redenicima kao nakitom preko grudi, i galopirali oko trga u znak protesta protiv zakona koji zabranjuje popove. Devojke su klicale i bacale cveće kao

¹⁴ Ustanci koji su se podigli protiv tadašnje meksičke vlasti, zbog verskog progona katolika. (Prim. prev.)

da je sam Pančo Vilja ustao iz groba i pronašao svog konja. Starice su se ljuljale na kolenima, zatvorenih očiju, čvrsto stiskajući raspeća i ljubeći ih kao bebe. Sutradan će ti seljani odneti svoje tajne ikone u crkvu bez sveštenika i sami upaliti sveće, krećući se zajedno u nepokolebljivoj milosti. Kao jato riba, s tolikim nagonom ka pravičnosti da mogu da se rugaju zakonu, proglašavaju da im je duša bezbedna, a zatim odu kući i unište dokaze.

Već je bilo kasno. Bračni parovi polako su ustupali prostor za ples mlađem društvu: devojkama s crvenim koncem upletenim u kosu i obavijenim oko glave u gustu krunu. Njihove bele haljine komešale su se kao pena, sa suknjama toliko širokim da su ih mogle uhvatiti prstima za rubove i podići tako da najednom naprave krila, poput leptirica, lepršajući njima dok se okreću. Muške čizme s visokim potpeticama žestoko su se urezivale u zemlju, topćući kao ždrepci u oboru. Kada bi muzika privremeno stala, nagnuli bi se preko svojih partnerki u maniru životinja koje se spremaju da se pare. Udalji se, priđi, klatile su devojke ramenima. Muškarci su stavljali maramice pod miške, zatim mahali njima devojkama ispod brade.

Saloma je zaključila da smesta želi kući.

„Morali bismo da pešačimo, majko. Natividad neće doći po nas pre jedanaest, jer ti si mu tako rekla.“

„Onda ćemo pešačiti“, kazala je.

„Samo sačekaj još pola sata. Inače ćemo hodati po mraku. Mogli bi da nas ubiju razbojnici.“

„Niko nas neće ubiti. Svi razbojnici su na zokalu i pokušavaju da ukradu tašne.“ Saloma je bila praktična, čak i kada je bila histerična.

„Ti mrziš da pešačiš.“

„Više mrzim da gledam ove prostake kako se šepure. Koza u haljini i dalje je koza.“

A onda se na sve spustila tama, kao zavesa. Neko mora da je ugasio svetla. Gomila je izdahнула. Devojke leptirice stavile su čaše s upaljenim svećama na pletenicama krunisane glave. Dok su plesale, njihove sveće plutale su po nevidljivoj površini kao odsjaji meseca na jezeru.

Saloma je bila toliko rešena da otpešači kući da je već krenula u pogrešnom pravcu. Nije bilo lako sustići je. „Indijanke“, frknula je. „Koji bi muškarac jurio za time? Žderačica kukuruza nikada neće biti više od onoga što jeste.“

Plesačice su bile leptirice. S razdaljine od sto koraka, Saloma je mogla da vidi prljavštinu pod nohtima tih devojaka, ali ne i njihova krila.

Enrike je bio uveren da će naftaši postići sporazum. Ali to bi moglo potrajati. Naftaši su na ostrvo Píksol došli sa suprugama; svi su iznajmili sobe u gradu. Enrike je pokušao da ih ubedi da ostanu u haciendi, budući da bi mu prednosti njegovog gostoprimstva mogle ići naruku u pregovorima. „Taj hotel je podignut pre Nojeve poplave. Jeste li videli lift? Kavez za ptice koji visi s lančića za časovnik. A sobe su manje od kutija za cigare.“

Saloma ga prostrela pogledom: otkud on to zna?

Supruge su imale kratko podšišanu kosu i bile u otmenim haljinama, ali sve su bile zašle u treći deo onoga što je Saloma zvala Tri parčeta života. A možda su bile zašle i u četvrti. Posle večere, dok su muškarci u biblioteci pušili tustlanske¹⁵ cigare, žene su stajale na popločanoj terasi u cipelama šiljatih potpetica, sa šeširićima pričvršćenim pribadačama da ih ne bi odneo vetar i zulufima u vidu kovrdža prilepljenih za obraze. Držeći čaše sa *vino tinto*,¹⁶ netremice su gledale preko zaliva, nagađajući kakva je tišina ispod površine mora. „Morska trava se njiše kao palmino drveće“, sve su se složile, „i tiho je kao u grobu.“

Dečak, koji je sedeo na niskom zidiću kraj ivice terase, pomisli: Ove kvočke bi se razočarale kada bi znale da je tamo dole veoma bučno. Neobično, ali ne i tiho. Kao u jednom od onih tajanstvenih svetova iz knjiga Žila Verna, koji su ispunjeni sopstvenim stvarima i ne obraćaju pažnju na naš svet. Neretko je tresao glavom kako bi probio mehuriće u ušima i samo osluškivao, plutajući, uživajući u beskrajnoj horskoj pesmi sačinjenoj od pucketanja i škripuckanja. Posmatrajući pojedinačne ribe kako samostalno čeprkaju po koralu, video je kako one razgovaraju s ostalima. Ili im, u svakom slučaju, šalju nekakve zvuke.

¹⁵ Tustla, glavni grad meksičke savezne države Čiapas. (Prim. prev.)

¹⁶ Šp.: crno vino. (Prim. prev.)

„Kakva je razlika“, upitao je sutradan Leandra, „između pričanja i pravljenja zvukova.“

Saloma još nije bila naučila Leandrovo ime, već ga je zvala „novi kuhinjski dečko“. Poslednja *galopina*¹⁷ bila je lepotica, Ofelija, kojoj se Enrike odveć divio, a Saloma je otpustila. Leandro je zauzimao više prostora, stojeći na raširenim bosim nogama, stabilan kao štukatorom ukrašeni stubovi koji su podupirali crepom pokrivena krovova iznad staza te žuckastooker kuće. Red stabala limete u krupnim saksijama od pečene gline pružao se duž natkrivenog prolaza između kuće i kuhinjskog paviljona. Poput drveta, i Leandro je tamo bio posađen najvećim delom dana, i sekao mačetom tikvice na velikom radnom stolu. Ili ljuštio škampe, ili pravio *sopa de milpa*: čorbu od kukuru-zovog zrna sa sitno iseckanim cvetom bundeve i avokadom. Čorbu *hočitl*, s piletinom i povrćem u bujonu. Salate od kaktusa nopala s avokadom i korijandrom. Pirinač je spremao s primesom nečeg slatkog.

Svakog dana je govorio: *Mogao bi da uzmeš taj nož i da ne budeš više napast*. Ali smešeći se, ne onako kako je Saloma govorila „napast“. Ne onako kako je ona govorila: „Budeš li ušao ovamo s tim peskom na nogama, nagrabusio si.“

Što se tiče razlike između razgovora i zvukova, Leandro je kazao: „*Sa depende*.“¹⁸

„Zavisi od čega?“

„Od namere. Od toga želi li da druga riba razume to što hoće da kaže.“ Leandro je svečano posmatrao svoju gomilu škampa, kao da oni možda imaju poslednju želju pre pogubljenja. „Ako riba samo želi da pokaže da je tu, onda su zvukovi. Ali možda to riblje pucketanje znači 'Odlazi' ili 'Moja hrana, ne tvoja.'“

„Ili 'Nagrabusila si.'“

Leandro se nasmeja, jer na španskom to zvuči smešno: *Su nombre es lodo*.¹⁹

„*Egzakto*“,²⁰ reče Leandro.

¹⁷ Šp.: kuvarica. (Prim. prev.)

¹⁸ Šp.: To zavisi. (Prim. prev.)

¹⁹ Šp.: Tvoje ime je blato – doslovan prevod engleske fraze *Your name is mud*, koja znači „nagrabusio si“. (Prim. prev.)

²⁰ Šp.: Tačno. (Prim. prev.)

„Onda je to za drugu ribu pričanje“, rekao je dečak. „Ali za mene je samo neki zvuk.“

Leandru je bila potrebna pomoć – previše usta koja je trebalo nahraniti u toj kući, Amerikanci su voleli da jedu. Ujedno je bio i Salomin rođendan, a ona je želela lignje. Oči naftaških supruga zanjihale bi se poput klatna u časovniku ispod njihovih kloš šešira kada bi videle lignje *a la Veracruzana*. Ali muškarci su jeli pipke ništa ne primećujući, zaokupljeni sopstvenim pričama. O tome kako su njihovi plaćenici okončali ustanak u Sonori i nagnali Eskobara u beg, kao psa. Što im se više meskala sipalo u čaše, to je brže Eskobar bežao.

Posle večere, Leandro je rekao *El floho travaha doble*, lenština mora da radi dvostruko više, jer je dečak pokušao da sve posude odnese u kuhinju odjednom. Ispustio je dva bela tanjira na pločice, razbivši ih u paramparčad. Znači da je Leandro bio u pravu – trebalo bi mu dvostruko duže da pomete nego da se vrati još jednom. Ali Leandro je izašao i pomogao mu da raščisti nered, kleknuvši ispod pogleda Amerikanaca dok su oni izražavali saosećanje zbog nespretnosti posluge, nečega što je isto u svakoj zemlji.

Nakon toga je Saloma sve pokušala da ih nagovori da đuskaju. Otplanjila je „viktrolu“²¹ i zamahnula k muškarcima bocom meskala, ali oni su otišli na spavanje, ostavivši je da leprša po salonu kao balon pun vazduha, pušten iz ruke. Bio joj je rođendan, a čak ni njen sin kome je podarila život nije hteo da tancuje s njom. „Zaboga, Vilijeme, pravi si dosadnjaković“, postavila je dijagnozu. S nosom u knjigama, obična si poništena marka. *Bednik, smarač, namćor*: ovo je tek mali uzorak imena koja su joj padala na pamet kada je bila nakresana kao letva. Jeste on posle toga pokušao da pleše s njom, ali bilo je prekasno. Ona nije mogla da stoji uspravno na vlastitim štulama.

Saloma je ajkula, voleli su da kažu muškarci. Srajna, nema mane, bomba. Ali i protivpožarno zvono. Jedan od naftaša rekao je to svojoj supruzi, kad su ostali bili napolju. Objašnjavajući situaciju. *Protivpožarno zvono* znači da je i dalje udata, za muža u Americi. Ni posle sveg ovog vremena, još nije razvedena. Muž joj je neki jadničak u Vašingtonu, računovođa u vladinoj administraciji. Prevarila ga je pred nosom s tim meksičkim atašoom, nije joj tad moglo biti više od

²¹ Marka fonografa, preteče gramofona. (Prim. prev.)

dvadeset pet godina i već je imala to dete. Ostavila ga ne trepnuvši. Čuvaj se te ćudljive Salome, upozorio je ženu. Nju ne drži mesto.

Na dan *Sinko de majo*²² selo je slavilo uz vatromet, obeležavajući pobedu nad Napoleonovom agresorskom vojskom u bici kod Pueble. Saloma je imala glavobolju, poslednji poklon od prethodne noći, i provela dan u svojoj malenoj odaji za spavanje u dnu hodnika. Zvala ju je Elba, njeno mesto izgnanstva. U poslednje vreme, Enrike je rano odlazio na spavanje i zatvarao teška vrata sopstvene spavaće sobe. Danas ona nije raspoložena za buku. Danas, požalila se, na kampu²³ proizvode više eksplozija no što im je bilo potrebno da oteraju Napoleonovu vojsku.

Dečak nije otpesaočio u grad na proslavu. Znao je da su se, na duge staze, Napoleonovi generali ipak vratili i stavili lisice Santa Ani,²⁴ i preuzeli Meksiko na dovoljno dugo da bi do 1867, ili tu negde, svi govorili francuski i odevali se u uske pantalone. Trebalo je da završi s čitanjem knjige o caru Maksimilijanu, iz Enrikeove biblioteke. To je bio Salomin program za njega, čitanje plesnivih knjiga, jer na ostrvu Piksol nije bilo prikladne škole za dečaka koji je već bio viši od predsednika Portesa Gila. Ali najbolje mesto za čitanje bilo je u šumi, ne u kući. Pod jednim drvetom kraj rukavca, na dvadeset minuta hoda stazom. A knjiga o Maksimilijanu bila je ogromna. Te je sasvim imalo smisla umesto nje nositi *Misteriozni slučaj u Stajlzu*.²⁵

Najveće drvo *amate*²⁶ imalo je potporne stubove nalik jedrima koji su se pružali iz debla, odeljujući sobičke opremljene zavesama od paprati i pačulija. Prebivalište za viline konjice i drozdove i, ranije, za jednu sklupčanu zmijicu. Mnoga stabla u toj prašumi bila su u podnožju podjednako široka kao kolibe u Leandrovom selu, i pružala grane previsoko da bi se do njih moglo dopreti pogledom. Niko nije znao šta živi tamo gore. Nekada su buljooki đavoli urlikanjem tražili

²² Šp.: petog maja. (Prim. prev.)

²³ Stepa s niskim rastinjem. (Prim. prev.)

²⁴ Antonio Lopez de Santa Ana, meksički general i predsednik. (Prim. prev.)

²⁵ Prvi roman Agate Kristi, napisan 1920. godine. (Prim. prev.)

²⁶ Divlja smokva. (Prim. prev.)

krv, a možda su te grane bile samo balkoni majmunskih hotela, i gnezdilišta za ptice *oropendola*, čiji je grgotavi poj ličio na žuborenje vode iz limene čaturice.

U Enrikeovoj biblioteci svi zidovi su bili prekriveni drvenim ormarićima. Soba nije imala prozore, samo police, i svi ormari za knjige imali su гвозdene mreže koje su im prekrivale lica kao zatvorski prozori, zaključani preko polica prepunih knjiga. Četvrtasti otvori između navarenih rešetki bili su taman dovoljno veliki da jedan dugoprsti dečak sitnih kostiju provuče ruku, kao da stavlja гвозdenu narukvicu. Mogao je da gurne ruku unutra i dodirne hrbate knjiga, baš kao što je grof Dantes iz *Grofa od Monte Krista* pružio ruku kroz rešetke da dodirne lice svoje neveste, kada je ona došla da ga poseti u zatvoru. Polazilo mu je za rukom da obazrivo izvuče jednu knjigu s njenog mesta na krcatoj polici i, s obe ruke provučene kroz rešetke, mogao je da je okreće i proučava, ponekad čak i da je otvori, ako je polici bila dovoljno duboka. Ali ne i da je izvadi. Mreže su imale гвозdene katance.

Svake nedelje, Enrike je vadio univerzalni ključ, otključavao vitrinu i uzimao tačno četiri knjige, koje je bez rasprave ostavljao na gomili na stolu. Redovno istorijske i s vonjem na plesan, one su imale da budu dečakovo obrazovanje. Neke od njih nisu bile loše, *Zozobra*, kao ni *Ciganski romansero*,²⁷ pesme jednog mladića koji je voleo Cigane. Servantes je obećavao, ali je morao da se odgoneta na nekoj prastarjoj verziji španskog. Samo jedna sedmica sa Don Kihotom, pre no što je morao da ga preda da ponovo bude zaključan i zameni za novu gomilu, dečaku je delovala kao kratak pogled kroz ključaonicu.

Uostalom, ni jedna jedina od tih knjiga nije mu držala pažnju duže od osam minuta, kao što je to činila Agata Kristi i ostale knjige koje je doneo ranije, kada su došli vozom. Majka mu je dozvolila da ponese dva kofera: jedan za knjige, jedan za odeću. Odeća je bila beskorisna, očas posla ju je prerastao. Trebalo je da u oba natrpa knjige. *Misteriozni slučaj u Stajlzu*, *Grof od Monte Krista*, *Put oko sveta za osamdeset dana*, *Dvadeset hiljada milja pod morem*, knjige

²⁷ Najpoznatija zbirka pesama Federika Garsije Lorke. (Prim. prev.)

na engleskom koje ne zaudaraju na bud. Većinu je već pročitao, više no jednom. I dalje su ga prizivala tri musketara, mašući mačevima, ali on ih je uvek gurao natrag u kofer. Jer šta će preostati kad sve te knjige budu bile u prošlosti? Noću je ležao budan, strepeći od toga.

Po Salominom uverenju, program prave škole bio je nejasan a, iskreno, i po njegovom: ružne uspomene na vunene kapute i grube dečake, i *sport*, nešto užasno, na šta su ga svakodnevno primoravali. Jedna gospođa u smeđem džemperu davala mu je knjige na dar, to je bilo najlepše čega se sećao od kuće. Ali sada to ne zovemo kućom, rekla je Saloma: „Sada smo ovde i nema škole, te ćeš naprosto morati da pročitaš sve knjige iz one proklete biblioteke, ako nam budu dozvolili da ostanemo.“ A ako ne, njen program je postajao manje pouzdan.

Biblioteka je neretko smrdela, od naftaša koji su tamo po čitavu noć pušili tustlanske cigare. Saloma je sve to mrzela: cigare, muške priče. I zaključane knjige, kao i sve ostale, kako se činilo, i dosadne dečake koji ih previše čitaju. No, čak i tako, kupila mu je svesku u prodavnici kod pristaništa za trajekt, onoga dana kad su pokušali da pobegnu od Enrikea i plakali jer nemaju da odu nikud drugde pod milim bogom. Ona je sedela mlitava na гвозdenoj klupi u haljini od svilenog krepa, dok su joj se ramena tresla, a on je baš dugo morao da odlazi do prozora kioska za duvan i da prelistava časopise. Tamo je pronašao svesku s listovima od lepenke: najlepšu svesku svih vremena, koja je mogla da postane bilo šta.

Prišla mu je s leđa dok ju je posmatrao. Spustila mu bradu na rame, nadlanicom obrisala obraz i rekla: „Dobro, kupićemo je.“ Prodavac ju je brižljivo zamotao u mrku hartiju i uvezao vrpcom.

To je bila priča koju je želela da on započne, da ispripoveda šta se desilo u Meksiku pre no što su ih drekvaci progutali a oni netragom nestali. Kasnije, mnogo puta, predomislila bi se i kazala mu da prestane da piše. To ju je uznemiravalo.

Na kraju tog dana, pošto su pobešli, kupili svesku i jeli kuvane škampe iz papirnog fišeka dok su stajali na molu i gledali kako trajekti odlaze, vratili su se Enrikeu, razume se. Bili su zatočenicima na ostrvu, kao grof od Monte Krista. Hacijenda je imala teška vrata i debele zidove koji su čitavog dana ostajali hladnjikavi, i prozore koji su cele noći propuštali zvuke mora: ššš, ššš, nalik otkucajima srca.

On će se tu pretvoriti u kost i kožu, a kada bude pročitao sve knjige, umreće od gladi.

Ali neće, sada neće. Sveska s kioska za duvan bila je početak nade: zatočenikov plan za bekstvo. Njene prazne stranice biće knjiga svega, čudesna i beskrajna poput mora noću, otkucaja srca koje nikad ne staje.

Saloma, sa svoje strane, nije bila zabrinuta da će joj ponestati knjiga, samo da će joj odeća izaći iz mode. *Na ovom ostrvu nema šta da se kupi. Sem ako on ne želi da budem koza, da se oblačim u suknu do poda.* Jedan kovčeg s njenim najlepšim stvarima poslat je kopnom iz Vašingtona, prošle godine, sudeći po advokatu koji je to trebalo da uredi. Ali izgleda da su i kovčeg i развод nekud zalutali. Enrike je kazao da bismo jednog dana mogli videti taj kovčeg, *ohala*,²⁸ akobogda. Što je značilo da su, ako bog ne dâ, zapatisti opljačkali voz i sve odneli. Dečak uzviknu: „Da, zamisli to! Zapatisti opasani redenicima čitaju gospođicu Agatu Kristi kraj logorske vatre. Jedu iz majčinog limoškog porcelana i oblače se u njene haljine.“

Enrike se uhvati za brkove i reče: „*Zamisli to!* Šteta što ne možeš da prodaješ te sanjarije.“

„Revolucija je u Meksiku moda“, saopštio je naftašima na poslednjoj večeri za vreme njihovog boravka. „Kao ti smešni šesirići naših supruga. Ne zanima me šta su vam rekli u Vašingtonu, ova zemlja će marljivo raditi za inostrane dolare.“ Podigao je čašu. „Srce Meksika je kao srce verne žene, zauvek udate za Porfirija Dijaza.“²⁹

Dogovor je postignut, naftaši su otišli. Sutradan ujutro, Enrike je dozvolio Salomi da mu za doručkom sedne u krilo i kao trubač podari poljubac. Znak napretka, izjavila je, pošto je on otišao da pogleda novo postrojenje za pakovanje voća. „Jesi li čuo šta je rekao, šesirići naših supruga?“ Sada joj je prvi poduhvat bio da mu se iznova useli u spavaću sobu. Drugi je bio da mu otpusti sluškinju.

Najbolji dečakov plan za bilo koji dan bio je da odmagli. Da izađe na zadnji ulaz kroz kuhinju, pa duž dugačkog reda drveća *mulata* kojima se sa stabala ljuštila crvena kora, otkrivajući glatku crnu koru

²⁸ Šp.: nadajmo se. (Prim. prev.)

²⁹ Meksički predsednik čiju su vladavinu obeležili unutrašnji mir i ekonomski razvoj. (Prim. prev.)

ispod. Preseče peščanom stazom kroz polje ananasa, preskoči nizak kameni zid, pa k moru, noseći ranac s knjigom i zamotuljkom tortilja za ručak, naočarima za ronjenje i kupaćim kostimom. Videće ga samo Leandro, zbog čijeg je pogleda, koji ga je pratio dok je koračao peščanom stazom, umeo da se oseti go iako to nije bio. Leandro, koji se svakog jutra bosonog uspinjao putićem i donosio dimljivi miris vatri koje se za doručak pale u njegovom selu, ali u čistoj košulji koju mu je žena oprala. Saloma je rekla da Leandro već ima ženu, dete i beb. Tako mlad, zakokodakala je, srećna što je neko upropastio sebi život brže no što je ona upropastila svoj. Ako je Leandro već u Drugom parčetu života (u onom delu s decom), onda taj život neće potrajati.

Na grebenu, ribe su dolazile svakog dana po parčice tortilje koje je dečak donosio iz kuhinje i kidao na komadiće, a zatim bacao hleb u vodu. Jedna riba imala je usta kao papagajev kljun i plamenocrveni trbuh, i vazda je bila prva u redu i tražila svoju dnevnu porciju. Znači, nije bila istinski prijatelj. Bila je kao ljudi koji su dolazili u posetu na besplatnu klopnu i da pare oči posmatrajući Salomu u satenskoj haljini sa V-izrezom.

Saloma je izložila svoj plan za napad. Najpre, naložila je Leandru, svakog dana spremamo samo Enrikeova omiljena jela. Počevši od doručka: kafa sa cimetom, tople tortilje s ploče za pečenje, ananas sa šunkom i nešto što je ona zvala razvedena jaja, dva jajeta zbijena na tanjir, jedno s blagom crvenom salsom, drugo s pikantnom zelenom. Saloma je ostajala pri vlastitom viđenju ljubavne veze.

Kuhinja je bila povezana s kućom prolazom između drveća limete. Imala je niske zidove od opeke, debele daske kao radne površine i sa svih strana je bila otvorena morskom vazduhu da bi dim mogao da izlazi iz ognjišta ciglene furune. Stubovi u uglovima podupirali su krov, a u jednom čošku čučala je peć za hleb. Natividad, najstariji sluga, koji je bio maltene slep, izlazio je svake zore da očisti ognjište i ponovo upali vatru, opipavajući put do plamena, ređajući cepanice jednu kraj druge kao da ušuškava decu pred spavanje.

Kad bi Leandro stigao, razgrnuo bi vatru, sklanjajući vrelinu od središta teške gvozdene ploče. Prebrisao bi ploču krpom umočenom u teglu s mašću da se tortilje ne bi zalepile. Pored tegle s mašću

držao je veliku činiju s lepljivim kukuruznim testom, otkidao od njega grudve i spljoštavao ih rukom. Vrelina je pravila ogrlice od crnih bisera na svakoj beloj tortilji koja se pekla. U one debele, gordite, usecao je brazde u koje će sipati sos od pasulja. Ali za empanade je pravio tanke tortilje, presavijao ih preko nadeva i spuštao u tiganj premazan vrelom mašću.

Najviše od svega Enrike je voleo *pan dulce*³⁰ od pšeničnog brašna. Nabrekao i mekan, posut krupnim zrcima šećera po vrhu, punjen ananasom, sladak i kiselkast od dima iz peći. Enrike je otpustio mnogo kuvara dok tog Leandra nisu poslala nebesa. *Pan dulce* nije mačji kašalj. Vanila mora biti iz Papantle. Brašno se melje u kamenom avanu. Za razliku od testa za tortilje, kukuruza natopljenog krečnom vodom koji se melje sirov i mokr. To ume svaki Meksikanac, kazao je Leandro. Suvo brašno za evropski hleb je nešto drugo. Ono mora da bude samleveno tako fino da se u oblacima diže u vazduh. Najteže je bilo umešati vodu, ne ishitriti. Ne pljusnuti vodu na brašno u hladnom mlazu i tako stvoriti katastrofalne grudvice.

„*Dios mio*,³¹ šta si to uradio?“

Dečakovo opravdanje: kofa je bila preteška.

„*Floho*, visok si koliko i ja, možeš da podigneš tu kofu.“

Testo je moralo da se baci, i da se sve počne iznova. Leandro s nebesa, anđeo strpljenja, zastao je da plakne ruke u vedru za pranje i obriše ih o svoje bele pantalone. Da ti pokažem kako se to radi. Počni sa dva kilograma brašna. Napravi brdo na radnoj površini. U taj brežuljak, prstima, izdubi listiće maslaca, so i sodu bikarbonu. Zatim ga razvuci kao obruč vulkanskih planina oko grotla. U sredinu sipaj jezero hladne vode. Malo-pomalo, sruši planine u jezero, pomešaj vodu i obalu, napravi močvaru. Postepeno. Bez ostrvâ. Smesa raste dok ne nestanu sve planine, i jezero, i dok ne ostane samo velika grudva lave.

„Eto. To ne ume baš svaki Meksikanac, *mućáco*.“³²

Leandro je nežno prevrtao testo na radnoj površini dok ono nije postalo glatko, žitko i čvrsto u isto vreme. Ostaće prekonoc u pokrivenoj zdeli. Ujutro će ga spljoštiti varjačom, iseći mačetom na kvadrate,

³⁰ Šp.: sladak hleb. (Prim. prev.)

³¹ Šp.: Bože moj. (Prim. prev.)

³² Šp.: momče. (Prim. prev.)

kašikom na svaki sipati malo punjenja od ananasa i presaviti ga u trougao, i na kraju posuti zrcima šećera potopljenim u vanilu. „Sada znaš tajnu kako da usrećiš gazdu“, rekao je Leandro. „U ovoj kući, kuvanje liči na rat. Ja sam *kapitan* hleba a ti si moj *serhente major*.“³³ Ako ti on bude izbacio majku, ti bi ipak mogao da zadržiš posao, ako umeš da praviš *pan dulce* i *blandas*.“

„Koje su *blandas*?“

„*Serhente*, ne smeš tako da grešiš. *Blandas* su ove velike mekane za kojima luduje. Tortilje dovoljno velike da se u njih umota beba, mekane kao anđeoska krila.“

„*Si, senjor*.“³⁴ Visoki dečak je salutirao. „Dovoljno velike da se u njih umotaju anđeli, mekane kao bebina guza.“

Leandro se nasmeja. „*Mali anđeli*“, kazao je. „Samo bebe anđeli.“

Dvadeset prvog juna 1929, jedna ogromna iguana uzverala se uz mango kraj unutrašnjeg dvorišta, zbog čega je Saloma ustala od stola za kojim je ručala i vrisnula. Tog dana se prekinula i Trogodišnja tišina, mada to nije imalo nikakve veze s iguanom.

Posredi je bila deklaracija koju je potpisao predsednik, okončavši trogodišnju zabranu držanja mise. Rat s kristerosima došao je kraju. U nedelju su crkvena zvana zvonila čitav dan, pozivajući natrag popove čije je zlatno prstenje i zakupljeno zemljište ostalo nedirnuto, kao i njihova suverenost. Enrike je to protumačio kao dokaz: Meksiko pada na kolena pred oltarom, spreman da se vrati u doba Porfirija Dijaza. Istinski Meksikanci uvek će ceniti vrlinu poniznosti, pobožnosti i rodoljublja. „I čestite žene“, oštro je dodao Salomi, citirajući Dijaza: „Samo u kući, poput leptira u staklenoj tegli, žena može dostići najviši nivo čestitosti.“ Očekivao je od nje da odvede sebe i svog sina u grad na misu pomirenja.

„Ako želi leptira, treba da me pusti da ostanem kod kuće u njegovoj proklesoj staklenoj tegli“, besnela je u kolima na putu ka crkvi. Saloma je potpuno podržavala Trogodišnju tišinu. Po njenom mišljenju, misa bi mogla biti dosadnija samo kada bi terali ljude da dolaze

³³ Šp.: stariji vodnik. (Prim. prev.)

³⁴ Šp.: Razumem, gospodine! (Prim. prev.)

u pamučnim čarapama. I ona je živela pod vladavinom Porfirija Dijaza, pod gvozdenom pesnicom mračnih časnih sestara koje nisu imale milosti za drsku kćerku poslovnog čoveka koja dolazi u školu otkrivenih članaka. Saloma je izvela čudesno bekstvo, kao grof od Monte Krista: studentski obilazak Amerike, gde je pridobila jednog računovođu iz očevo preduzeća koji je bio nemoćan pred njenim dražima. Matematički problem svojih šesnaest leta rešila je rekavši da ima dvadeset. Sa dvadeset četiri ponovila je isto to, unevši ravnotežu u jednačinu. Postala je Sali, pričešćena u crkvi svrsishodnosti. Čak i sad, dok su se približavali gradskoj katedrali, prevrnula je očima i rekla: „Opijum za mase“, oponašajući ljude iz vlade koji su hteli da rasteraju popove. Ali nije to rekla na španskom, da vozač ne bi čuo.

Katedrala je bila prepuna ozbiljne dece, zemljoradnika i starica na nogama krutim poput trupaca. Neki se probijaju kroz stanice Krsnog puta, krećući se po orbiti oko oboda gomile sporo kao planete. Gradski stanovnici čekali su u dugačkom redu da prime pričešće, ali Saloma je otišla na čelo, primivši hostiju na jezik kao da je posredi red pred pekarom a ona ima još mnoštvo drugih obaveza.

Sveštenik je bio u zlatnom brokatu i sa šiljatim šeširom na glavi. Za tri godine koliko se skrivao, uspeo je da odeću očuva u odličnom stanju. Svi pogledi su ga pratili kao biljke kad se okreću ka svetlosti, svi sem Salominog. Ona je otišla čim je to bilo moguće i otpešačila pravo do kola, odbrusivši Natividadu da krene i besno zakopavši po tašni ukrašenoj perlama u potrazi za aspirinom. Sve u vezi sa Salomom poticalo je iz neke tegle ili boce: najpre, puder i parfem, i pomada za pravljenje uvojaka. Dalje, glavobolja, iz boce meskala. Zatim lek, iz boce Belansovog eliksira. Možda ju je neka druga boca terala da onako pleše ne hajući šta ko misli i do daske otpanjuje „viktrolu“. Neka boca skrivena ispod stone draperije u njenoj sobi, nešto što joj je pomagalo da ne klone.

Ako je Enrike ne voli, izjavila je sada u kočiji, to nije njena krivica. Ona ne uviđa kako bi Bog u bilo čemu od toga mogao da pomogne. Enrikeova majka nema povoljno mišljenje o raspuštenicama, dakle, eto nekoga ko se može okriviti. I sluge, koje sve rade naopako. Rado bi okrivila i Leandra, ali ne može. Testo od belog brašna koje on pravi za pecivo ne može biti bolje, svilenkasto je kao Salomina bela haljina

koja bi se mogla sipati iz krčaga, i za koju se ona i dalje nada da će se u njoj još jednom udati.

Mora da je problem u tom dugonogom sinu, što poskakuje kad kola naiđu na neravninu na drumu, sklanja kosu sa očiju, zuri u okean. Na svadbenoj torti nema mesta za dečaka koji je već podjednako visok kao predsednik, koga ni samog nisu izabrali.

Da bi stigao do naftnih polja u Huasteci, Enrike je morao da se prebaci trajektom do kopna, zatim *panga*³⁵ do Verakruza, i na kraju vozom. Kad je morao da bude odsutan jedan dan, nije ga bilo čitavu nedelju, ili, još bolje, mesec dana. Saloma je želela da ide s njim u Verakruz, ali on je rekao kako ona samo želi da kupuje. Umesto toga, dozvolio im je da kolima dođu do pristaništa u gradu, da ga gledaju kako odlazi trajektom. Na laskavoj jutarnjoj svetlosti ona mu je mahala maramicom s mola, gurkajući laktom sina da i on maše. Oboje su imali uloge u komadu koji se zove *Enrike se odlučuje*. „Uskoro će me zaprositi, a onda ćemo moći da se opustimo, mali. Onda ćemo smisliti šta ćemo s tobom.“ Enrike je pominjao neki internat u Meksiko Sijetu.

U svesci s listovima od lepenke ponestajalo je stranica knjige pod naslovom *Šta nam se zbilo u Meksiku*. Pitao je sme li da kupi novu na kiosku s duvanom. Ali Saloma je kazala: „Najpre ćemo morati da vidimo ima li priča nastavak.“

Kad je trajekt otišao, ručali su na *malekon*³⁶ preko puta keja za lov na škampe, posmatrajući morske ptice kako lete ukруг i pokušavaju da ukradu hranu. Na vodi, ljudi u drvenim čamčićima izvlačili su mreže, gužvajući gomile sivog konca koje su se poput olujnih oblaka uzdizale iz svakog korita. Do kasnog jutra ribarske lađe već su bile usidrene, sa zarđalim koritima listom nagnutim na istu stranu duž doka, i dvostrukim jarbolima naslonjenim poput bračnih parova, podjednako pijanih. Vazduh je mirisao na ribu i so. Palme su mahnitno mahale rukama na morskom vetru, ali na te njihove očajničke pokrete niko se nije obazirao. Dečak reče: „Priča uvek ima nastavak. Ovaj

³⁵ Šp.: barka, dereglija. (Prim. prev.)

³⁶ Šp.: gat, molo. (Prim. prev.)

ručak će biti naredni deo.“ Ali Saloma je rekla ono što je sada uvek govorila: *Moraš da prestaneš s tim, skloni tu knjigu. Uznemiruje me.*

Na putu kući naložila je vozaču da stane kraj seoceta nedaleko od zatona. „Ostavi nas ovde i vrati se u šest, nije važno zašto“, kazala je. Konj je znao svugde da stigne, i to je bilo dobro, jer stari Natividad je bio gotovo slep. Što se Salome ticalo, i to je bilo dobro. Nije želela svedoke.

Selo je bilo premalo čak i da bi imalo pijacu; imalo je samo divovsku kamenu glavu na glavnom trgu, preostalu iz stoleća kad su Indijanci gajili ogromne ambicije. Saloma je izašla iz kola i krupnim korakom prošla pored velike glave s travnatim maljama na bradi. Na kraju staze je rekla: „Ovuda je, dođi“, i skrenula na puteljak koji je vodio u šumu, hodajući brzo u cipelama s kaišem preko pete, napućenih usana, brade oborene tako da su joj uvojci visili napred kao spuštена zavesa. Došli su do daščanog pešačkog mosta, obešenog o užad preko jedne gudure. Izuvši šiljate bele cipele i klateći njima s prsta koji je savila u zglobu, zakoračila je u čarapama na most preko bučne vode, zatim zastala da se osvrne. „Nemoj za mnom“, rekla je. „Pričekaj ovde.“

Nije je bilo satima. On je sedeo na rubu daščanog mosta sa sveškom u krilu. Jedan ogroman pauk plamenocrvenog trbuha pojavio se dižući nogu po nogu, polako uvlačeći celo telo u rupicu u jednoj dasci. Kakvo jezivo saznanje: svaka rupica mogla bi u sebi da krije tako nešto. U lišću se vrpeljilo jato papagaja. Jedan tukan je pogledao niz svoj dugačak kljun i zakreštao: *a mi, a mi!*³⁷ Čućeći kraj tog ponora, ponovo je poverovao u đavole s drveća. I tako su oni u sumrak, urličući, stigli.

Kada se vratila, Saloma je ponovo izula cipele da bi prešla most, opet ih obula i krenula ka selu. Natividad je već čekao, i sâm kamena glava, puštajući konja da pase. Ušla je u kola i ni reč nije prozborila.

Ukrasti džepni sat bio je vid osvete. Nešto što je mogao da sakrije od majke, jer nije htela da mu kaže zašto je išla u prašumu. Učinio je to onog dana kad je krojač dojahao iz grada, nestrpljiv da čuje Salomino mišljenje o tkanini za Enrikeovo novo odelo. Enrike nije bio tu. Krojač je, pristojnosti radi, morao sa Salomom da popije čašu

³⁷ Šp.: meni, meni! (Prim. prev.)

čingirito,³⁸ a zatim još jednu. Dečak je imao podosta vremena da joj se ušunja u sobu i zaviri u očevu kutiju. Bila je prašnjava, gurnuta ispod ormara gde je držala noćnu posudu. Toliko je mrzela tog čoveka.

Nema svrhe plakati nad podeljenim ocem, uvek je govorila. Samo jednom mu je dopustila da pogleda šta je u toj kutiji: fotografija čoveka koji mu je nekako bio otac. Gomila starih novčića, satnih lančića, draguljima ukrašenih dugmadi za manšete i džepni sat. Žudeo je za tim satom. Tog prvog puta, kad mu je dozvolila da sedi na podu i dira sve u kutiji dok ona leži nalakćena na postelji i posmatra ga, klatio ga je na lančiću njoj pred očima, ljuljajući ga kao hipnotizer: *Vrlo si pospana.*

Ona je rekla: „*El tiempo cura i nos mata.*“ Vreme te najpre izleči, a onda ubije.

Strogo govoreći, te stvari su tvoje, kazala mu je. Ali, strogo govoreći, nisu bile čak ni njene; pokupila ih je u žurbi i bez pitanja, kad je otišla i pobegla u Meksiko. „Za slučaj da kasnije budemo morali nešto da prodamo, ako nas bude zadesila neka nesreća.“ Neka veća nesreća od Enrikea, mora da je mislila.

Sada je sat koji je ukrala ponovo bio ukraden: činom izdajstva. Ušunjao joj se u sobu i uzeo ga dok je ona bila u salonu i smejala se krojačevim vicevima, zabacujući glavu na svilenom sof. Od svih dragocenosti u toj kutiji, bila mu je potrebna samo ta jedna. Vreme koje te najpre izleči, a kasnije zaustavi sve što ti se dešava u srcu.

Plava izmaglica od tustlanskih cigara izbijala je iz biblioteke i ispunjavala čitavu kuću. Ovoga puta, s Enrikeom su se vratila i dva Amerikanka, da kade južne obale Meksika svojim dimom i beskrajnim pričama: izborna kampanja, Ortiz Rubio,³⁹ onaj grozni Vaskonselos.⁴⁰ Enrikea bi gringos vazda unervozili, a Salomu uzбудili. Ona im je sipala konjak u čaše i dopuštala da joj vide grudi kad bi se nagnula. Jedan je gledao, drugi nikada nije. Za obojicu se pričalo da imaju supruge. U ponoć su izašli da se prošetaju po plaži, s mekanim

³⁸ Alkoholno piće s nekim travkama koje se služi toplo. (Prim. prev.)

³⁹ Meksički predsednik od 1930. do 1932. godine. (Prim. prev.)

⁴⁰ Hoze Vaskonselos, meksički pisac, filozof i političar. (Prim. prev.)

filcanim šeširima na glavama i kožnim cipelama. Saloma se skljojala na stolicu, ostavši bez i trunke emancipovanosti.

„Trebalo da ideš na spavanje“, obavestila ga je.

„Nisam dete. Ti treba da ideš na spavanje.“

„Ne pametuj, gospodine. Razljuti li se još samo malo više, oboje ćemo morati da se čistimo odavde.“

„Kuda bismo? Ne umemo da hodamo po vodi.“

Jedan od one dvojice muškaraca bio je gospodin Moro, ambasador, a drugi naftaš kao Enrike. Sudeći po Salomi, taj drugi je bio nadmen, ali mogla bi da mu iscedi lovu ako bi to želela. „Bogatiji je od Boga“, rekla je.

„Onda u džepu sigurno ima zoru. A u cipelama milosrđe.“

Zagledala se u njega. „Je l' to iz neke tvoje knjige?“

„Nije baš.“

„Kako to misliš, nije baš?“

„Ne znam. Zvuči kao da je iz *Ciganskog romansera*. Ali nije.“

Njoj se raširiše oči. Još mnogo sati ranije bila je napravila talasastu frizuru, ali ona se sada raspadala, kratke kovrdže preko čela odvajale su se od ostatka. Ličila je na devojčicu koja je upravo ušla u kuću pošto se napolju izigrala.

„Ti si to izmislio, zora u džepu i milosrđe u cipelama. To je pesma.“ Oči su joj bile bistre kao voda, a krajevi kose jedva dodirivali obrve. Svetlost od sveća pronašla je duge, uzane satenske linije u tkanju njene haljine, obrazac koji se nikada ne bi pojavio na običnoj dnevnoj svetlosti. Zapitao se kako bi bilo imati majku, zaista. Ljupku, iznenađenu ženu nalik ovoj, koja gleda u tebe. Bar jednom, svakog dana.

„Stvarno ti treba nova sveska, je l' da? Da zapisuješ svoje pesme.“

Ali on je već bio na poslednjoj strani. Prizor njegove majke na svetlosti sveća ispunjavao je njen najveći deo, a kraj nije bio lep. Kada su se muškarci vratili, otpanjili su „viktrolu“, i onaj po imenu „Mogu Da Mu Iscedim Lovu“ pokušao je da igra čarlston sa Salomom, no u njegovim cipelama nije bilo nimalo milosrđa. Videlo se da su mu tesne.

ARHIVAROVA NAPOMENA

Na ovim stranicama zabeležen je rani život Harisona Vilijema Šeparda, državljanina Sjedinjenih Država rođenog 1916. godine (Ličgejt, Virdžinija), koga je majka kao malog odvela u Meksiko. Reči, u to nema sumnje, pripadaju H. V. Šepardu. Ali prethodne stranice očigledno ne potiču iz pera jednog dečaka. On jeste rano sazreo, to je dobro poznato i mnogi su o tome govorili, ali nije već sa trinaest godina. Te godine dobio je svesku da vodi dnevnik, i tu naviku negovao je čitavog života. Taj poduhvat je neočekivano prešao s autora na mene, i sve ovde sabrane.

U januaru 1947. započeo je memoare koji je trebalo da budu sačinjeni od ranih dnevnika. Prethodne stranice stigle su mi pisane njegovom rukom, da budu otkucane i zavedene kao „Prvo poglavlje“. Shvatila sam da je ono početak knjige. Nije bilo razloga da se u to sumnja, jer on je dotad već napisao nekoliko knjiga. Uradio je šta je mogao s onom prvom pomenutom sveskom s listovima od lepenke, kupljenom na pristaništu na ostrvu Piksol, i verovatno je se docnije rešio. Bila mu je navika da se, kad bilo šta preradi, otarasi svih ranijih verzija. Voleo je da održava kuću.

Nekoliko meseci kasnije odustao je od svake namere da napiše memoare. Razloga je bilo mnogo. Jedan koji je naveo glasio je: nestala je druga sveščica po redu, njegov drugi dečaki dnevnik, a on se obeshrabrio jer nije mogao da se priseća šta se u njoj nalazi. Ja smatram da se sećao dobrog dela toga, ali neću se o tome dalje izjašnjavati. Bio je ophrvan brigama.